

Höger eller vänster?

Stråkpedagogers syn på vänsterhänta elever och utövande musikers
handdominans

Examensarbete
Musikpedagogexamen
Vårterminen 2012
Poäng: 15 hp
Författare: Anja Fors
Handledare: Owe Ander

Sammanfattning

Man behöver två händer för att spela ett stråkinstrument, spelar det då någon roll vilken hand som för stråken och vilken hand som trycker ner strängarna? Att vi som pedagoger undervisar och kommer undervisa både höger- och vänsterhänta elever finns det ingen tvekan om.

Vanliga frågor hos föräldrar till vänsterhänta barn är: ska mitt vänsterhänta barn spela fiol/cello med höger för att kunna spela orkester? Kan mitt barn bli professionell musiker och få jobb i en orkester om hon/han spelar vänsterhänt? Det är också en ekonomisk fråga att bygga om till vänsterinstrument eller köpa ett vänsterinstrument vilket ofta är lite dyrare.

Att spela högerhänt är att följa den rådande normen och det finns som redogjort både ekonomiska och praktiska skäl varför det är lättare för i första hand omgivningen om alla spelar högerhänt. En försvårande omständighet för den lärare som eventuellt intresserar sig för frågan är att det finns mycket lite pedagogisk litteratur som tar upp hur vänsterhänta kan undervisas i stråkinstrument. Utifrån de diskussioner som förs på internet i forum och i sociala medier verkar frågan om hur vänsterhänta ska spela stråkinstrument vara kontroversiell både bland pedagoger och utövande. Det faktum att frågan inte utforskats tillräckligt och att det även bland musiker är en så obearbetad problematik belyser vikten av mer forskning.

Förord

När några av mina celloelever hade större problem än andra att hålla i stråken på rätt sätt, hade jag först svårt att förstå var problemet låg. Jag försökte på olika sätt att hjälpa dem och upptäckte efter hand att flera av dem visade sig vara vänsterhänta. Det ledde mig in på ämnet för den här uppsatsen.

Jag hade inte haft som vana att fråga nya elever om deras hänthet. Ett förhållningssätt som är vanligt bland stråkpedagoger. Men när jag fick den nyckeln kunde jag på ett helt nytt sätt förstå hur vi tillsammans kunde tackla deras svårigheter. Dock upptäckte jag snabbt att frågan om vänster- respektive högerhänthet inte är en speciellt genomlyst eller utforskad frågeställning när det gäller i förhållande till instrumentutövande.

Den engelske psykologen och utbildaren i medicin Chris McManus skriver träffande i sitt förord till *Höger hand, vänster hand* hur besviken han har blivit när han har stött på böcker med titeln *Left Hand, Right Hand* och inte hittat det han trodde. McManus har intresserat sig för ämnet hänthet sedan 1972 då hans första vetenskapliga artikel om ämnet höger – vänsterproblematik samt lateralisering publicerades.

Med den här uppsatsen har jag försökt få en större förståelse och inblick i ämnet hänthet som påverkar elever och blivande musikers utveckling och framtida potential.

Tack till min handledare Owe Ander. Jag vill även rikta ett stort tack till Anna Hultén, Liv Blomberg, och alla andra som har bidragit till intressanta diskussioner och engagerat sig i ämnet.

Tack till alla stråkpedagoger och orkestermedlemmar som har svarat på frågorna och deras hjälpare som har delat ut enkäterna.

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	2
1.1. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	3
1.2. METOD	3
1.3. AVGRÄNSNING	3
1.4. DEFINITIONER	4
1.5. FORSKNINGSLÄGE	4
2. BAKGRUND	6
2.1. HÖGER- OCH VÄNSTERHÄNTHET	6
2.2. MUSIKUTÖVANDE OCH VÄNSTERHÄNTHET	8
2.3. STRÅKINSTRUMENT OCH VÄNSTERHÄNTHET	9
2.3.1. Vänsterspelande stråkmusiker	12
2.3.2. Pedagogiska övningar	13
2.4. EKONOMISKA OCH PRAKTISKA ASPEKTER	13
3. METOD - ENKÄTER	15
3.1. ENKÄT	15
3.1.1. Enkät Kulturskolan	15
3.1.2. Enkät orkester	15
3.2. GENOMFÖRANDE	16
3.2.1. Genomförande Kulturskolan	16
3.2.2. Genomförande orkester	16
4. RESULTAT	18
4.1. RESULTAT KULTURSKOLAN	18
4.2. RESULTAT ORKESTER	21
5. DISKUSSION	25
5.1. VIDARE FORSKNING	27
6. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
6.1. MUSIKALIER	28
6.2. HEMSIDOR OCH INTERNETADRESSER	29
6.3. OBSERVATION- KONSERTBESÖK	30
6.4. LITTERATUR	31
7. BILAGOR	32
7.1. BILAGA: ENKÄT KULTURSKOLAN	32
7.2. BILAGA: MISSIVBREV KULTURSKOLAN	33
7.3. BILAGA: ENKÄT ORKESTER	34
7.4. BILAGA: MISSIVBREV ORKESTER	35
7.5. BILAGA: ÖVERSIKT ÖVER RESULTAT I KULTURSKOLAN	36

1. Inledning

Man behöver två händer för att spela ett stråkinstrument, spelar det då någon roll vilken hand som för stråken och vilken hand som trycker ner strängarna?

Att vi som pedagoger undervisar och kommer undervisa både höger- och vänsterhänta elever finns det ingen tvekan om. Under utbildningen på SMI togs däremot aldrig frågan upp till diskussion i metodik- eller pedagogikundervisningen hur vi som pedagoger kan eller ska förhålla oss till de elever som inte passar in i normen som tydligt högerhänta.

Mitt intresse för handdominans hos elever som spelar stråkinstrument väcktes i ett samtal med min cellolärare då jag hade frågor kring egna elever som hade lite svårt att hålla i stråken och visade sig vara vänsterhänta.

Ska vänsterhänta spela ”som alla andra” eller vänsterhänt? Det existerar förvånansvärt lite material när det gäller höger- och vänsterhänthet och vilken roll det spelar för musikutövandet. Uppsatsen tar upp hur medvetenheten kring elevernas handdominans ser ut hos stråkpedagoger och om det påverkar möjligheten till ett professionellt musikutövande. Vad finns det för nackdelar/problem om inte alla spelar åt samma håll? I orkestrar finns en lång tradition att inom varje stråksektion spela exakt samma stråkriktning och stråkdirigering. Ett annat skäl att spela med instrumentet åt samma håll är plats-skäl, musikerna behöver mera plats om alla spelar åt olika håll. En annan förekommande mening är att det stör optiken om någon skiljer ut sig ur mängden. Enligt Mengler (2010) kommer den inställningen så småningom att ändras, då det har blivit vanligare att spela vänsterhänt och att barn och ungdomar inte har reagerat på det i orkestersammanhang.

Funderingar och frågor kring temat vänsterhänthet och att spela vänsterhänt kan man hitta på tysk- och engelskspråkiga nätforum,¹ där vanliga frågor hos föräldrar till vänsterhänta barn är: ska mitt vänsterhänta barn spela fiol/cello med höger för att kunna spela orkester? Kan mitt barn bli professionell musiker och få jobb i en orkester om hon/han spelar vänsterhänt? Det är också en ekonomisk fråga att bygga om till vänsterinstrument eller köpa ett vänsterinstrument vilket ofta är lite dyrare.²

Det är intressant i sig att temat vänsterhänta instrumentalister inte verkar vara något som tas upp särskilt ofta. I dag skulle det till exempel vara otänkbart att tvinga eller ta det som en självklarhet att alla barn lär sig skriva med höger hand. Men när temat tas upp i diskussioner med allt från stråkpedagoger, föräldrar till vänsterhänta barn samt allmänheten väcker det starka känslor.

Hur kan jag som pedagog förhålla mig till vänsterhänta elever som spelar högerhänt och de som väljer att spela vänsterhänt, är de i behov av andra övningar till exempel?

¹ <http://www.linkshaenderforum.org/forum/showthread.php?t=12815&page>

² Mengler (2010) s.158-163

1.1. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är kartlägga höger- och vänsterhänthet i relation till stråkinstrumentspel. Pedagogens syn, förhållningssätt och medvetenhet till sina vänsterhänta elever och deras eventuella problem undersöks.

- Hur förhåller sig stråkpedagoger till sina vänsterhänta elever?

Vägen från elev till professionell musiker är lång, ett av målen kan vara att jobba i en orkester. Tre professionella orkestrar har deltagit i en enkätundersökning om vänsterhänthet och hur de spelar på sitt instrument, höger- eller vänsterhänt.

- Hur ser representationen av vänster- och högerhänta samt ambidextra musiker ut i en professionell orkester?

1.2. Metod

Undersökningen bygger på 1) en kartläggning av hur frågan belyses i dels sociala medier, 2) dels i undervisningsmaterial, 3) dels två enkäter riktade till olika målgrupper, 4) dels observationer av orkestrar i yrkesverksamhet.

1) Kartläggning av olika sociala medier för att se hur och om frågan tas upp samt de synpunkter som visar sig. Sociala medier visar människors engagemang och intresse för en fråga där alla kan delta oberoende av ett kunnande eller endast subjektivt tyckande. På så sätt har dessa medier kunnat bidra då de visar ”temperaturen” till frågor som tas upp här.

2) Vidare kartlades visst undervisningsmaterial. Stickprov av stora mängder spelböcker och skolor för fiol, altfiol och cello har genomgått av det som finns i handeln nu. Samma bok som förekommer för fler stråkinstrument har bara tagits med en gång. Det har endast varit av intresse att undersöka nybörjarlitteratur eller första boken i en serie då det är här information om nybörjarteknik, hur man håller instrumentet och stråken finns med.

- 3) Enkäterna till Kulturskolan och orkestrarna konstruerades för att undersöka
- stråkpedagogers förhållningssätt och medvetenhet kring sina elever och
 - utövande musikers höger- respektive vänsterhänthet.

Enkätundersökning har använts som metod. En enkät till Kulturskolan Stockholms stråkpedagoger och en enkät till Stockholms tre professionella orkestrar konstruerades. Enkäten till Kulturskolans stråkpedagoger är huvudsakligen kvantitativ med endast en öppen fråga. Enkäten till orkestrarna är kvantitativ. (Mer om enkäterna se: 3.1.)

4) Observationerna av orkestrarna genomfördes som konsertbesök hos de aktuella orkestrarna för att se om det fanns vänsterspelande medlemmar.³

1.3. Avgränsning

Undersökningen har avgränsats geografiskt till Stockholm stad av praktiska skäl. Stråkpedagoger med minst 20 % tjänst tillfrågades att vara med på enkätundersökningen för stråkpedagoger. Enkäten undersöker lärarnas subjektiva upplevelse av antalet höger- och vänsterhänta samt ambidextra elever.

³ Se Käll- och litteraturhänvisning.

Medlemmar ur Stockholms tre professionella orkestrar, Sveriges Radios Symfoniorkester, Kungliga Filharmonikerna samt Kungliga Hovkapellet deltog i en enkätundersökning som kartlägger antalet höger- och vänsterhänta samt ambidextra musiker och om det eventuellt finns musiker som spelar vänsterhänt just nu i någon av orkestrarna.

1.4. Definitioner

Begrepp som används är hänthet och handdominans när det handlar om vilken hand som är den dominanta. Vänsterhänta upplever sin vänstra hand som sin huvudhand, högerhänta sin högra medan ambidextra inte föredrar den ena handen framför den andra men kan utföra samma uppgift såväl med höger- som med vänsterhanden.⁴

I stort sätt all genomgången litteratur används ordet högerhanden som synonymt med den handen som håller i stråken och ordet vänsterhanden som synonymt med handen på greppbrädan som skapar de olika tonerna. Genom uppsatsen används stråkhanden och fingerhanden som begrepp, dessa ord beskriver uppgiften på instrumentet och inte om det spelas åt det ena eller andra hållet. Här används orden spela högerhänt och spela vänsterhänt för att skilja på de olika hållen.

1.5. Forskningsläge

Sökandet av litteratur har skett på Stockholm stadsbibliotek, Kungliga Biblioteket, Musik- och teaterbiblioteket samt internet. Sökord som använts har varit hänthet, vänsterhänt och vänsterhänthet både för sig och i kombination med fiol, violin, cello och stråkinstrument. Dessa sökord har använts på svenska, norska, tyska och engelska.

Temat vänsterhänthet och stråkinstrument är inte ett frekvent diskuterat ämne, vilket litteratursökningen visat. Det har varit mycket svårt att hitta relevant litteratur och forskning kring ämnet. I Rollands (1974)⁵ grundliga metodikbok, en av huvudböckerna inom stråkmetodik nämns inget om undervisning av vänsterhänta. Boken är dock utgiven 1974 och det kan antas att det inte var ett aktuellt tema på den tiden. Till exempel tvingades barnen i Sverige skriva med höger hand fram till 1950/60- talet.⁶

I ”*The Cambridge Companion to the Cello*”,⁷ nämns allt om olika modeller, historik utveckling av instrumentet, kända pedagoger och lite spelteknik men inget om eventuella vänsterhandmodeller eller pedagogik till temat. I ”*Hand und Instrument: musikphysiologische Grundlagen, praktische Konsequenzen: Ein Hand-Buch für Musiker, Instrumentpädagogen, Instrumenthersteller, Ärzte und Physiotherapeuten im Bereich Musikmedizin*”⁸ studeras händernas uppgifter på olika instrument in i minsta detalj. Både vänster och höger hand studeras men inget nämns om vänsterhänta.

⁴ Paul, D. (2002) s. 11

⁵ Rolland, P. (1974)

⁶ Vänsterhänthet, <http://sv.wikipedia.org> (2012-01-30)

⁷ Stowell, R. (2001)

⁸ Wagner, C. (2005) Egen översättning: *Hand och instrument: musikfysiologiska grunder, praktiska konsekvenser: En handbok för musiker, instrumentalpedagoger, instrumentbyggare, läkare och sjukgymnaster inom området musikmedicin.*

På ett tyskspråkligt forum för vänsterhänta www.linkshaender.at nämns en uppsats (Diplomarbeit) av Sedlic (2005)⁹. Enligt www.linkshaender.at är Sedlics uppsats den hittills enda undersökningen som sammanfattar temat vänsterhänta och musik.¹⁰ Den kända fiolpedagogen och professorn Tibor Fülep har däremot visat intresse sig för vänsterhänta stråkelever och tar upp det som ett av inledningskapitlen i sin första fiolbok *Spela på fela*.¹¹

⁹ Sedlic, S. (2005)

¹⁰ www.linkshaender.at/, se: Linkshändigkeit in der Musikgeschichte.

¹¹ Fülep, T. (1961)

2. Bakgrund

I bakgrunden presenteras viktig information för att ge läsaren en bredare förståelse för ämnet högerhänthet och vänsterhänthet.

2.1. Höger- och vänsterhänthet

Höger och vänster är inte bara ett redskap för att orientera oss i vardagen. Historien visar att orden är fulla av symbolik. Bland annat i det engelska och tyska språket har ordet höger, right och recht också betydelsen av riktig eller rätt. Kyrkans placering till vädersträcken har också med höger – vänster att göra. Inom judendomen, islam och kristendomen finns symboliken av det goda och det onda – höger och vänster.¹²

Finns det någon likhet som är mer perfekt än den mellan våra två händer! Och vilken slående olikhet därtill! Till den högra handen går all ära, smicker, utnämningar, företrädesrätt: den handlar, befäller och *tar*. Den vänstra handen är i motsats därtill föraktad och reducerad till rollen av en anspråkslös hjälpreda: av sig själv kan den inte göra någonting; den hjälper, den stödjer, den *håller*. Den högra handen är symbolen och modellen för all aristokrati, den vänstra för gemene man. Vari består den högra handens ädla benämningar? Och varifrån kommer den vänstra handens trældom?¹³

En större del av människorna använder sin högra hand i större grad än vänster.

Det är inte tillfälligt vilken hand vi intuitivt väljer för att utföra saker som kräver kraft och precision.¹⁴ Nationalencyklopedin (1992) definierar hänthet som ”tendens att använda den ena handen hellre än den andra för manuella uppgifter”. Siffror på hänthet är att 85-90 % är högerhänta, 10-15% är vänsterhänta varav 2-3 % räknas som ambidextra (tvåhänta).¹⁵ Det finns inga exakta siffror som visar hur många procent av världens befolkning som är höger eller vänsterhänta. Det verkar vara både en ärftlig och en kulturell faktor då siffrorna varierar i olika delar av världen.

På en hemsida¹⁶ som specialiserat sig på produkter för vänsterhänta uppskattas ca 10 % av befolkningen vara vänsterhänta, en uppskattning som bygger på Nigel Sadlers insamling av data. Sadler har samlat in data från tretusen skolbarn i Waltham Forest i North London. Hans data är opublicerade men visar siffror som verkar vara återkommande i västerlandet.

Strax över 10 % är vänsterhänta, av pojkarna är 11,6% vänsterhänta och hos flickor är det 8,6 % som räknas som vänsterhänta.¹⁷ Av 1060 tillfrågade 7-11 åringar i Manchester 1992 använde 11 % vänster hand för att skriva med. Det verkar vara en avsevärt större andel pojkar än flickor som är vänsterhänta, 9 % flickor och 12 % pojkar.¹⁸

Dessa två undersökningar bland skolbarn i England ger liknande resultat, både som genomsnitt av alla barn och skillnaden hos pojkar och flickor. I Kanada är siffran 15 % och i Mellanöstern är siffran under 5 %.¹⁹ Mengler menar att för tjugo år sedan uppskattades 5-10

¹² McManus, C. (2002) s.46, 80-81

¹³ McManus, C. (2002) s. 34

¹⁴ Lundborg, G. (2011) s. 219

¹⁵ NE, (2009) hänthet

¹⁶ <http://alltforvansterhanta.se>, Om vänsterhänthet (20011-01-21)

¹⁷ McManus, C. (2002) s. 178-180

¹⁸ Paul, D. (2002) s.7; <http://alltforvansterhanta.se>

¹⁹ http://www.linkshaender.at/th_musikinstrumentenspiel.htm#h6

% vara vänsterhänta, men eftersom omläring i skolan inte förekommer längre är det vanligt med 20-25 % vänsterhänta i en skolklass.²⁰

I en studie refererad i Sedlic (2005) utförd av Aggelton et al, delas häntheit in i flera nivåer, de med stark vänsterhäntheit, måttlig vänsterhäntheit, måttlig högerhäntheit och stark högerhäntheit,²¹ vilket visar att frågan inte är så enkel. Du är inte antingen höger- eller vänsterhänt, nyanserna och variationen kan vara många.

Att vara vänsterhänt väcker knappast någon större uppmärksamhet i dag. Det kan även vara en liten kuriositet, man är lite speciell och vänsterhäntheit förknippas i dag ofta med kreativitet och konstnärlighet.²² Det förekommer inte längre omläring från vänster till höger hand i skolan för att skriva och rita.²³ Tur är det, om Sattlers påstående stämmer att omlärda vänsterhänta är överrepresenterade bland de med psykiska problem.²⁴ I dag när vänsterhäntheit är accepterat stöter de ändå på små eller stora hinder det dagliga livet då allt är konstruerat för högerhänta.

Niklas Schiöler (2007) berättar personligt i ”Avig eller rätt: en vänsterhänt betraktelse” om myter kring vänsterhäntheit, vänsterhäntheit i historien och personligt hur det är att leva som vänsterhänt i ett högerhänt samhälle. En av hans historier beskriver hur han hemma hos en författarkollega i Norge ska försöka pricka en hink med pil och båge men hur det är helt omöjligt med en felvänd pilbåge. Resultatet blir ett stort antal pilar som träffar bokhyllan bakom hinken och en växande irritation när det går upp för honom att oavsett koncentration och precisionsförmåga kommer han inte kunna träffa hinken.

Mera vardagliga problem som dyker upp är köksredskap, verktyg och automater som alla är konstruerade för högerhänta. Vi använder också händerna i allt från grovmotoriska göromål till mycket finmotoriska handlingar som kräver stor precision. Beroende på vad vi ska utföra väljer vi den mest lämpade handen, till exempel att hämta en flaska ut ur kylskåpet med höger hand, för att sedan ge över den i vänster hand och öppna kapsylen med höger – förutsatt att man är högerhänt.²⁵

Hjärnan består av två hjärnhalvor som förbinds med varandra av hjärnbalken (corpus callosum). En av sidorna är dominant från födseln och varje hjärnhalva (hemisfärer) styr den motsatta sidans hand. Den dominantas sidans hjärnhalva är något större och främjar snabbheten och prestationsförmågan.²⁶ Mycket förenklat kan man säga att hjärnhalvornas olika arbetssätt ser ut så här:²⁷

²⁰ Mengler, W. (2004) s. 19

²¹ Sedlic, S. (2005) s. 50

²² Lundborg, G. (2011) s. 219

²³ I Tyskland förekom omläring ända in på 70-talet i tron att det var bättre att skriva med höger hand. Mengler (2004) s. 19

²⁴ Sattler, J. B. (2005)

²⁵ Lundborg, G. (2011)

²⁶ Mengler, W. (2004) s. 20

²⁷ McManus, C. (2002) s.259

Tabell 2:1

Vänstra hemisfären:	Högra hemisfären:
Verbal	Visuell, rumsorienterad
Symboler	Bilder
Analytisk	Holistisk
Intellekt	Intuition
I följd	Samtidigt
Seriell	Parallell
Konvergent	Divergent
Realistisk	Impulsiv
Abstrakt	Konkret
Objektiv	Subjektiv
Rationell	Metaforisk

Hos musiker är hjärnbalken mer utvecklad, alltså förbindelsen mellan hjärnhalvorna är kraftigare, än hos icke-musiker.²⁸

I en forskningsstudie av Elbert et al, visade det sig att området i hjärnan som representerar vänsterhandens fingerrörelser (i det här fallet fingerhanden) är väsentligt större hos stråkmusiker än hos kontrollgruppen. Ju fler år musikerna hade övat ju större var området, vilket enligt forskarna tyder på att området kan tränas upp.²⁹ I en jämförbar studie, refererad av Lundborg (2011), har Fredrik Ullén, konsertpianist och hjärnforskare vid Karolinska Institutet, hittat ett tydligt samband mellan övning hos yrkespianister och den vita substansens (hjärnans bansystem) utseende i hjärnan.³⁰

2.2. Musikutövande och vänsterhänthet

I instrumentalundervisningen är problematiken runt vänsterhänthet inget diskuterat ämne.³¹ I Sälls (2004) uppsats ”Att vänstra eller inte, det är frågan?” intervjuas tre gitarrpedagoger, varav en själv är vänsterhänt och spelar vänsterhänt, och alla tre tycker det är bättre att spela högerhänt av praktiska och sociala skäl. Man kan lätt byta instrument till t.ex. bas om det behövs i ensemblen eller spela spontant fast man inte har med sitt eget instrument. Det praktiska skälet är något mindre på stråkinstrument då man i större utsträckning bara spelar på sitt eget instrument.

Hos gitarrister har det varit och finns en tradition att spela vänsterhänt i större utsträckning än på stråkinstrument. I Sälls (2004)³² intervjuer med de tre gitarrlärarna berättar en lärare att han hade en grupp med elever som kom upp på en relativt hög nivå och hur den vänsterhänta elevens högerhand då inte hängde med längre. Efter det bestämmer han sig för att alla vänsterhänta ska spela vänsterhänt men har i dag frångått den hållningen av praktiska skäl. Hos nybörjare har samma pedagog inte märkt någon skillnad på vänsterhänta elever som håller högerhänt. Hur det var för de elever som spelade vänsterhänt när de kom upp på en högre nivå tas inte upp i intervjun.

Den vänsterhänta läraren rekommenderar också att spela högerhänt av praktiska skäl. Pedagogerna har observerat att många nybörjare väljer spontant att hålla gitarren så den dominanta handen blir knäpphanden. Två av pedagogerna svarar med att jämföra med sport där tennisk racket hålls i den dominanta handen eller klubban vänds åt andra hållet. En annan tar upp kraft som ett av skälen. Knäpphanden är den som skapar ljudet och klangen i

²⁸ Lundborg, G. (2011) s. 210

²⁹ Elbert, T. (1995) s. 305-306

³⁰ Lundborg, G. (2011) s. 210

³¹ Gebauer, K. (1999) s.43

³² Säll, R. (2004) s. 12-16

instrumentet och som har kontrollen över dynamiken. I en senare fråga nämner alla knäpphanden som den handen som behöver jobbas med, som en säger: ”i plektrumhanden är det ju bara problem!”.

Det har gjorts studier i England av musikstuderande och andelen vänsterhänta i förhållande till den icke musicerande befolkningen. Studier av Oldfield (1969) och Göttestam (1990) visade ingen skillnad medan en studie av Fry (1990) visar en något större andel vänsterhänta bland musiker och hos Byrne (1974) visade det sig att procenten vänsterhänta var den samma som i resten av befolkningen men antalet ambidextra var högre. Aggleton et al i Sedlic (2005)³³ undersöker uteslutande professionella och halvprofessionella orkestermusiker, körsångare och kompositörer.

2.3. Stråkinstrument och vänsterhänthet

Schäufel (2008) skrev: *Alle Zutaten um einhundertachtzig Grad gedreht? Zur Frage der (Links-)Händigkeit in der Streicherpädagogik*³⁴ i ”neue musikzeitung” som orsakade ett svarsinlägg från Mengler (2009) som i sin tur besvarades med en replik från Schäufel (2009) och i numret därpå av en kommentar från Burckhardt (2009).

Schäufel menar att hänthet är ett grundläggande och viktigt tema för musik- och instrumentalpedagoger och särskilt för stråkpedagoger. Om högerhänta spelar med stråken i höger hand vore det inte naturligt att vänsterhänta spelar med den vänster hand – men är det den enda och rätta lösningen frågar sig Schäufel. Han menar att eftersom båda händer utför så komplicerade och komplexa uppgifter spelar det ingen roll vilken hand som gör vad. Han eftersträvar också en metodik som tar hänsyn till elevens hänthet och att det fria valet måste stå i centrum, vilket inte nödvändigtvis betyder att högerhänta spelar högerhänt och vänsterhänta spelar vänsterhänt. Schäufel menar att vänsterhänta elever som spelar högerhänt kan musicera med sin dominanta hand, det vill säga fingerhanden medan en högerhänt elev musicerar med stråken.³⁵

Detta motsätter sig Mengler på det starkaste i sitt svar på hans artikel, och kontrar med att en försvagad högerhand aldrig kan kompenseras av mycket övning. Det är inte handens flinkhet som är viktig utan uppgiftens karaktär som spelar roll. Mengler menar att stråkhanden är den ledande på ett stråkinstrument som kräver kraft, och att det därför är en stor fara att försöka musicera med fingerhanden.³⁶ Burckhardt bekräftar att stråkhanden är den som skapar den musikaliska frasen med allt vad det innebär av olika tempi, agogik och klangfärg.³⁷

Thomson (2006) delar till dels syn med Schäufel men går inte lika mycket i detalj. ”You use both hands to play, so it doesn’t make any difference which hand bows and which fingers the instrument” Thomson är själv är violinist och efter en skada fick han lära om från att spela högerhänt till vänsterhänt. Han menar att det inte är nödvändigt att den dominanta handen för stråken. Det går att träna upp skickligheten på ett instrument oavsett vilken hänthet musikern har.³⁸

³³ Sedlic, S. (2005), s. 48-53

³⁴ Egen översättning: *Att vända allt hundraåtti grader? Om frågan (vänster-)hänthet inom stråkpedagogiken.*

³⁵ Schäufel, S. <http://www.nmz.de/artikel/linkshaendigkeit-und-musik> (nr.11, 2008)

³⁶ Mengler, W. (2009)

³⁷ Burckhardt (2009)

³⁸ Thomson, B. (2006)

På stråkinstrument har händerna mycket olika roller. Stråkhanden är den som huvudsakligen skapar tonen och uttrycket i spelet, den styr tonkvaliteten som påverkas av stråkens placering mellan stall och greppbräda, hastighet och vikt. Dessa tre huvudkomponenter kombineras sedan i alla slags varianter.

Fingerhandens uppgift är att placera fingrarna på greppbrädan för att få olika toner. Fingerhandens vibrato är ett viktigt moment för att färglägga tonen och ge den karaktär och känsla samtidigt som det är ett tätt samarbete med stråken hela tiden.³⁹

Mengler (2010) listar upp några punkter som han diskuterar i ”Musizieren mit links”.

- Är en hand eller båda händerna med på att bilda tonen eller är en av händerna ett hjälpmedel för att kunna bilda tonen?
- Vilken hand har den melodiska och vilken har den rytmiska uppgiften?
- Har en hand svårare uppgifter att klara av än den andra?
- Vilken hand behöver mera kraft?
- Vilken hand håller instrumentet?

När vi utför praktiska handlingar väljer vi vår säkraste hand. Ju mera precision och kraft som behövs ju naturligare blir det att omedvetet välja den dominanta handen. Enklare rörelser kan man utan problem utföra med båda händer. När emotioner kopplas in i en rörelse eller gest utförs den med den dominanta handen.⁴⁰

”Vänsterhänthetens problem har i fiolundervisningen hittills inte tillräckligt uppmärksamats, och förorsakar ofta olust både hos läraren och eleven.”⁴¹

Tibor Fülep har lång erfarenhet som fiolpedagog på alla nivåer och har skrivit flera fiolböcker. Fülep tar upp våra reflexer som en orsak till varför det spelas med stråken i höger hand, till saken hör att Fülep delar in eleverna i fyra typer är elever där de med mycket stark dominans för vänster hand inte är lämpliga för stråkinstrument.

Han menar att det inte är en tillfällighet att vänster hand bildar tonhöjden med hjälp av gripreflexen - som är lika stark i båda händer - och att stråken förs med höger hand. För att föra stråken tas parabelreflexen i bruk, den som vi använder för att till exempel kasta en boll mot ett bestämt mål. Parabelreflexen behövs som impuls till musklerna för att kunna dra stråken från froschen till spetsen.

”Dessa parabelreflexer är högre utvecklade i den högra, än i den vänstra sidans extremiteter, hos de flesta individer dock med tydlig dominans för den högra sidan.”⁴²

Menar Fülep i det här fallet alla högerhänta när han nämner att det är en tydlig dominans för utvecklad parabelreflex i den högra sidans extremiteter? Det kan antas då han senare i texten säger att just därför kan vänsterhänta elever ha större svårigheter med stråkteknik och tonbildning då de oftast saknar parabelreflexen i höger arm. Fülep skriver:

”Människans handrörelse består av en mängd komplicerade reflexkombinationer. Två stora reflexgrupper är av väsentlig betydelse vid spelandet av ett stråkinstrument. Den ena utgörs av gripreflexerna, som i vanliga fall är lika mycket utvecklade i båda händerna. (Att t.ex. ta upp en nål går lika bra med båda händerna). Den andra reflexgruppen utgörs av parabelreflexerna, som är nödvändiga för att man skall kunna åstadkomma en parabelbana med muskelkraft (Att t.ex. kasta en boll mot ett mål). Dessa parabelreflexer är högre utvecklade i den högra, än i den vänstra sidans extremiteter, hos de flesta individer dock med tydlig dominans för den högra sidan.[...] För att utlösa den muskelimpuls, som behövs för att dra stråken från froschen till spetsen, används parabelreflexen och likaså för att samordna alla leder i högerhanden, så att stråken går raka vägen från froschen till spetsen.”

³⁹ Mengler, W. (2004)

⁴⁰ Mengler, W. (2010) s. 12-16

⁴¹ Fülep, T. (1961)

⁴² Fülep, T. (1961)

Det är viktigt att påpeka att Tibors val av begreppen gripreflex och parabelreflex numera inte används i den meningen han använder dem. Gripreflexen är en spädbarnsreflex som försvinner mellan 2-4 månaders ålder.⁴³ Begreppet parabelreflex existerar inte som ett ord. Enligt www.medicinskordbok.se betyder reflex: ofrivillig utförd rörelse framkallad av stimulering av perifera känselnerv t.ex. muskelpolar i knäsenan vid knäreflex, och gripreflex betyder: primitiv reflex upp till 3 månaders ålder där spädbarnet automatiskt griper om t.ex. ett finger. Man kan bara anta att Fülep menar grepprörelsen för fingrarna mot strängarna när han använder begreppet greppreflex och att armens och handsens rörelse när den för stråken upp och ner kallas parabelreflex.

”Es genügt nicht darauf zu verweisen, dass beim Musizieren beide Hände und damit beide Hirnhälften gleichermaßen trainiert werden. Das Musizieren am Instrument gehört zweifellos zu den kompliziersten Vorgängen, die das menschliche Gehirn leisten kann. Dass für diese Höchstleistung ein so wichtiger Faktor wie die Handdominanz eine wesentliche Rolle spielt, darf nicht durch Tabus und Gewohnheiten in Frage gestellt werden”⁴⁴

Mengler tar upp att i all undervisning är det viktigt att tänka på att hela tiden motverka spänningar och i synnerhet hos vänsterhänta som spelar högerhänt. Som tydlig indikation nämner han elevens ansiktsuttryck och andning.⁴⁵

Kaledjev (1992)⁴⁶ tar upp temat om barn som slutar spela för att det gör ont. Barnens muskeltonus har mätts medan de spelar bestämda moment på violin och cello. De preliminära resultaten som finns med i artikeln⁴⁷ visar bl. a. att ”Det finns en tydlig skillnad i medelvärdet av relativ muskelspänning mellan violin- och cellospelare [...] Alla fyra barn som i slutet av läsåret 1991 avbröt sina instrumentala studier uppvisar en relativt hög procentuell muskelspänning”. Vad som tyvärr inte kommer fram är om dessa barn generellt sätt har högre muskeltonus eller bara när de spelar. Kan det vara så att några av dessa barn är vänsterhänta? En fiollärare i Gebauers enkätundersökning uttrycker att hon/han alltid har haft otur med sina vänsterhänta elever, barnen hade motoriska problem som försvårade fiolspelet och ingen höll ut mer än tre år.⁴⁸ Kaledjevs undersökning säger inget om barnens handdominans och Gebauers (1999) enkätundersökning säger inget om barnens muskeltonus.

I studien utförd av Aggelton (se 2.1.) visar det sig att graden av hänthet varierade och delades upp i stark hänthet och måttlig hänthet. Fülep listar också upp hänthet på liknande sätt.

- a) klart högerhänta (lämpliga för stråkinstrument)
- b) odeciderade (samma förmåga för höger- och vänsterhand, mycket lämpliga för stråkinstrument)
- c) klart vänsterhänta (med specialövningar kan dessa elever uppnå bra resultat)
- d) sådana med mycket stark dominant vänster hand (ej lämpliga för stråkinstrument).⁴⁹

⁴³ Nationalencyklopedin (1992)

⁴⁴ Mengler, Nur der Teufel fiedelt mit der Linken, *Üben & Musizieren* 3/04, s.43. Egen översättning: *Det räcker inte att hänvisa till att båda händer och därmed båda hjärnhalvorna blir tränade på samma sätt vid musicerandet. Musicerande på instrumentet hör utan tvivel till de mest komplicerade processer som den mänskliga hjärnan kan åstadkomma. Denna krävande prestation – en för en så högpresteraande viktig faktor som handdominansen – får inte ifrågasättas av tabun och vanor.*

⁴⁵ Mengler, W. (2010) s. 151

⁴⁶ Kaledjev, S. (1992)

⁴⁷ En detaljerad rapport tillsammans med ansvarig medicinsk personal är under bearbetning när artikeln skrivs.

⁴⁸ Gebauer, K. (1999) s. 43

⁴⁹ Fülep, T. (1961)

2.3.1. Vänsterspelande stråkmusiker

Det finns flera kända personligheter och musiker har som spelat vänsterhänt. I några fall har det inte inneburit problem för omgivningen. Men i de fall där till exempel lärare velat att de ska spela högerhänt har förmågan att spela försvunnit eller starkt försämrats.

En av dem som spelat vänsterhänt med en självklarhet som kommer fram i hans memoarer är Charlie Chaplin född 1889. Han började spela violin som sextonåring och senare även cello. I sin självbiografi nämner han helt kort att han tog lektioner och övade mycket.

“På turnén hade jag med min violin och ofta en cello. Sedan sexton års ålder hade jag övat från fyra till sex timmar om dagen i mitt sovrum. Varje vecka tog jag lektioner av teaterns dirigent eller någon som han rekommenderade. Eftersom jag spelade vänsterhänt, var min violin strängad från vänster med bassträngen och ljudpinnen omkastade. Jag hade stora drömmar om att bli konsertmusiker, eller om det misslyckades, att kunna utnyttja min spelkunnighet i något variténnummer, men allteftersom tiden gick insåg jag att jag aldrig skulle kunna bli verkligt skicklig, så jag gav upp.”⁵⁰

Chaplin uppträder som violinist i sin film ”Rampljus” från 1952.

Violinisten och professorn Terje Moe Hansen skulle som 20-åring prova klangen på sin fars nybyggda fiol. Intuitivt valde han att hålla stråken i vänster hand och fiolen på höger axel. Han föll för fiolens klang, hittade en amatörviolinist som undervisade honom, då det inte fanns någon musikskola på orten där han bodde.

Efter tre månader med mycket övning kom Terje Moe Hansen in på Oslo Musikkonservatorium. Hans nya lärare ville att han höll stråken i höger hand men då försvann hans talang. Idag är han mera känd för utvecklandet av en speciell violinteknik än att spela vänsterhänt. Han ser problemen med vänsterhänt orkesterspel men poängterar att vid kvartettspel är det en fördel om en spelar vänsterhänt om man sitter mitt emot varandra. Fiolerna vänder då mot publiken.⁵¹

I en film om honom spelar han, undervisar och berättar om sitt liv, men det nämns inget om hans vänsterhandsspel. Det syns också i filmen att han dirigerar med vänster hand som huvudhand.⁵² Det är heller inget han tar upp på sin hemsida.⁵³

Den franske violinisten Martial Gauthier höll ett föredrag på ESTA (European String Teachers Association) 2007 om att vara vänsterhänt och violinist. Hans far spelade fiol och mandolin i en folkmusikgrupp. Martial föll för violinens klang och när han tog upp fiolen för att spela gjorde han det automatiskt med höger hand, stråken höll han i vänster hand. Han fick en omsträngad fiol av sin far. Vid nio års ålder började han i musikskolan, läraren hade inga problem med att undervisa honom spelandes åt andra hållet. Det visade sig att hans utveckling gick snabbt framåt och han bytte lärare men hon krävde att han strängade om sin violin. Han blev sänkt i kroppen, högerarmen drog stråken snett och vänsterhandens fingrar vägrade röra sig. Martials far gick till läraren och meddelade att om hans son skulle fortsätta spela fick det bli åt fel håll.

Gemensamt för de tre är att de börjat spela på egen hand och då spontant valt vänsterspel. Men att deras talang och förmåga reducerats när det de blivit tvungna att överge det för dem naturliga vänsterspelet.

⁵⁰ Chaplin, C. (1964) s. 125

⁵¹ <http://lefthandcorner.wtl.de> (2011-01-18) Intervju av Inglis, A. (1999)

⁵² YouTube, Artimus Film 2004, Terje Moe Hansen biographical movie part 1/part 2.

⁵³ www.terjemohansen.com

2.3.2 Pedagogiska övningar

Som tidigare nämnts finns det lite material om vänsterhänthet och stråkelever. Det enda pedagogiska övningar som framkom under sökandet var av Mengler och Fülep. Här presenteras en kort presentation av dessa.

Mengler (2010) tar upp att trots förmånen vi har i dag att kunna välja åt vilket håll vi vill spela instrumentet – förutsatt att möjligheten är bekant – kommer det alltid att finnas vänsterhänta som spelar högerhänt. Han nämner flera orsaker som sent upptäckt vänsterhänthet, inaktuellt att lära om, ett önskemål om att inte vara annorlunda eller att det inte är möjligt på just det instrumentet. För de vänsterhänta som börjar och fortsätter spela högerhänt har han utvecklat ”Zehn Strategien und Übungen zum Ausgleich der Dysbalance”.⁵⁴ Mengler är tydlig med att övningarna inte löser några problem men kan jämna ut obalansen.

1. Erkännande av problematiken.
2. Observation och minskning av för stor spänning i vänster arm.
3. Aktivering av den högra armen. Övning 1 (för alla instrument), övning 2 (i första hand för stråkar, effektiv men obekvämt för öronen).
4. Vid tillfälle, spela kort ”åt andra hållet”.
5. För stråkar: Fokus stråkövningar.
6. ”Spegelövningar”.
7. Öva utan instrument, mental träning.
8. Användning av ergonomiska förbättringar på instrumentet.
9. Befordran av vänster hjärnhalva genom klara strukturer.
10. Arbeta utan press.⁵⁵

Enligt Fülep ska man jobba visuellt med vänsterhänta elever och undvika långa komplicerade verbala förklaringar till hur man drar stråken och allt som händer i armen på vägen. Läraren drar stråken och eleven härmar.

Fülep utgår ifrån att alla spelar högerhänt och man kan anta att övningen då riktar sig till vänsterhänta elever som spelar högerhänt. Fülep rekommenderar också olika bollspel som kan träna upp parabelreflexen i höger arm. ”Läraren måste vara medveten om att det finns människor med så stark vänsterhandsdominans, att alla försök och all träning för att få samma reflexer i höger- och vänsterhand är förgäves. I dessa fall visar det sig inom två, tre år, om det överhuvud finns möjlighet att nå ett tonbildningsresultat, som kan ge eleven glädje.” Fülep tar inte upp möjligheten att spela vänsterhänt för dessa elever.

2.4. Ekonomiska och praktiska aspekter

Den som vill spela på ett stråkinstrument anpassat för vänsterhänta får vara beredd på att lägga ner mer tid och pengar än den som söker ett instrument för högerhänta. Det kostar lite mer att köpa ett vänsterbyggt instrument och det kostar att bygga om ett instrument från höger till vänster. Det kan också vara tidskrävande att hitta handlare, hemsidor, instrumentbyggare som tillhandahåller vänsterbyggda instrument. I många fall finns möjligheten att köpa/bygga om ett vänsterinstrument men inte alla aktörer i branschen annonserar och informerar tydligt om detta.

⁵⁴ Egen översättning: *Tio strategier och övningar för att utbalansera.*

⁵⁵ Punkt 1-10, egen översättning.

För att kunna spela vänsterhänt på ett stråkinstrument finns det flera möjligheter till ombyggnad. Kroppen på instrumentet är symmetrisk och behöver inte byggas om. Ett förhållandevis stort ingrepp är att byta sida på basbjälken och ljudpinnen då hela locket måste öppnas.

Greppbrädan har oftast något osymmetriskt lutning och rundning, stallet är alltid noga anpassad till den. Det betyder att både greppbrädan och stallet måste byggas nytt. På violin och altviol måste stämskruvarna byta plats då de annars är i vägen för ett fritt spel i 1:a läget. Skruvarna är koniska vilket gör det till ett omfattande arbete att ändra hålen i snäckan. På cello och kontrabas är inte det ett nödvändigt ingrepp, det kan till och med vara en fördel för hållningen att c-strängens skruv sitter lite högre upp och inte kommer åt i nacken.⁵⁶

Budgetvarianten för att bygga om ett instrument är att greppbrädan och stallet byggs spegelvänt, basbjälken och stämstocken bör byta sida vilket kräver ett större ingrepp och snabbt blir dyrt. Inte alla fiolbyggare känner att de behärskar det. Basbjälken måste inte byggas om på ett elevinstrument. Ett professionellt instrument kan beställas och byggas vänsterhänt från grunden.

Det är tydligt om man följer diskussionerna att temat väcker starka känslor både hos dem som tycker att alla ska spela högerhänt och hos dem som vill att deras barn ska spela vänsterhänt eller har egna erfarenheter av att spela både högerhänt och/eller vänsterhänt och några som har lärt om efter en tid.

Om en elev önskar att spela vänsterhänt finns det möjlighet att köpa ett vänsterhandsinstrument, ofta till ett lite högre pris. Det har blivit något vanligare att handlare säljer färdigbyggda vänsterinstrument.

Hos www.ymak.de (2011-01-16) finns det en egen kolumn kallad Lefthanderinstrument, innehållande kontrabas, cello, altviol och violin och hakstöd för småstråk. Det framgår endast av en rubrik att det är en ½ fiol, vilket betyder att resterande instrument antagligen är i hel storlek. Hos www.thomann.de (2011-01-16) finns endast återförsäljning av vänsterhänta kontrabasar i storlek ¾ och 4/4. Hos www.streichinstrumente-mieten.de finns det lite finare skolinstrument i alla storlekar till salu utanför Tyskland, inom Tyskland går det att hyra eller hyrköpa.

Genom en person som importerar enkla skolinstrument från Tyskland till Sverige visade det sig vid närmare efterfråga att det går att beställa för 500 kr. extra. I annonsen står det dock inget om möjligheten att beställa vänsterinstrument. Vid efterfråga hos ett antal försäljare av stråkinstrument i Stockholmsregionen har ingen haft vänsterinstrument på lager eller tänkt ta in något.

⁵⁶ Mengler, W. (2010) s. 86-88

3. Metod - enkäter

3.1. Enkät

Två helt olika enkäter har använts, en till stråkpedagoger i Kulturskolan Stockholm och en till orkestermedlemmarna i Stockholms tre professionella orkestrar.

Enkät är en undersökningsmetod som ofta används och risken finns att respondenten är lite ”enkättrött”⁵⁷, vilket var en viktig orsak till att hålla den mycket kort och med enkla frågor. Till båda enkäterna följde det med ett missivbrev. Se bilaga: 1, 2, 3 och 4.

3.1.1. Enkät Kulturskolan

Under konstruktionen av enkätfrågorna var det viktigt att få fram tydliga, enkla frågor utan krångliga ord eller ordvändningar för att öka reliabiliteten.⁵⁸ Att frågorna får en naturlig följd var också viktigt att tänka på. Det lades ner mycket tid i utformningen för att den inte skulle överstiga en A4 sida och att frågorna skulle vara lätta att förstå, både optiskt och innehållsmässigt, och kräva så lite tid av respondenten som möjligt.⁵⁹

Sammanlagt blev det 7 frågor. Enkäten inleds med ett par faktafrågor om vilket instrument det undervisas på, år av arbetslivserfarenhet och antal elever. Sedan riktas frågorna mer specifikt till höger- vänsterhandsproblematiken för att avslutas med en öppnare fråga där pedagogens erfarenheter och tankar får plats. Det var viktigt att ha i åtanke den relativt lilla gruppen som skulle besvara enkäten i förhållande till deras anonymitet.

Enkäten är utformad med huvudsakligen strukturerade frågor där respondenten gavs fasta svarsalternativ att välja emellan.⁶⁰ I sjunde och sista frågan öppnas frågan och respondenten får formulera sina reflektioner kring erfarenheter av vänsterhänta elever fritt vilket enligt Trost är ett lämpligt slut.⁶¹ Se bilaga 2. Enkäten har delvis samma och liknande frågor som Gebauer (1999) ställde till fiolpedagogerna vid 44 musikskolor i Rheinland-Pfalz i Tyskland.⁶²

3.1.2. Enkät orkester

I orkestrarna är tidsschemat mycket pressat och tid för att fylla i enkäter liten. På grund av den speciella arbetssituationen var förväntningarna på antal deltagande i enkäten låg. För att över huvud taget kunna förvänta sig svar på enkäten konstruerades den med ett minimum av frågor. Frågorna var vilket instrument var och en spelar, sedan skulle två kryss fyllas i på vilken hänthet han/hon har och om han/hon spelar ”som vanligt” eller ”åt andra hållet”. Kategorin ”vet ej” under hänthet visade sig vara onödig då alla hade en uppfattning om sin egen hänthet. Se bilaga 3.

⁵⁷ Johansson, B. och Svedner, P. O. (2006/10) s. 33

⁵⁸ Trost, J. (2007) s. 65

⁵⁹ Trost, J. (2007) s. 86

⁶⁰ Patel, R och Davidson, B. (2003) s. 72

⁶¹ Trost, J. (2007) s. 95

⁶² Gebauer, K. (1999) s. 43

3.2. Genomförande

3.2.1. Genomförande Kulturskolan

Enkäten riktar sig till de som undervisar i stråkinstrument. En stor del av alla barn som börjar spela gör det i en kulturskola. Av praktiska skäl valdes Kulturskolan Stockholm som är nära och har ett stort antal anställda stråkpedagoger.

En av de mötesansvariga stråkpedagogerna kontaktades med förfrågan om att få komma till deras stråkmöte där alla med en tjänst på minst 20 % samlas några gånger per termin. Det ansågs som en rimlig gräns att de med minst 20 % tjänst deltog i enkätundersökning då de har ett större elevunderlag och mer erfarenhet. På så sätt skulle möjligheten att nå så många som möjligt öka och frågan om anonymitet lätt lösas då inga brev behövde skickas ut. I Stockholms Kulturskola arbetar totalt 25-26 stråklärare. Av de 25-26 lärare har 15 lärare minst 20 % tjänst. Av dessa 15 var 11 stråklärare på plats när mötet började och enkäten genomfördes.

Undersökningen är en kvantitativ enkätundersökning som undersöker hur det ser ut med medvetenheten om icke högerhänta elever hos stråkpedagoger. Enkäten har 7 frågor varav de 5 första är slutna frågor. I fråga 6 finns det möjlighet att skriva fri text om svaret är ja. Fråga 7 är kvalitativ för att låta pedagogerna formulera sig med egna ord om de erfarenheter de haft med elever som inte är tydligt högerhänta (se bilaga 5). Alla närvarande fyllde i och lämnade in enkäten. Av de närvarande svarade 100 %, av stråkpedagogerna på enkäten.

Den 6 april 2011 kl 10:00 i Bredäng lämnades enkäten ut till de stråklärare med minst 20 % tjänst som jobbar inom Stockholms Kulturskola. Elva stycken var närvarande vid utdelningen av missivbrev, enkät och pennor. För tydligheten och tidens skull lästes missivbrevet upp i stället för att berätta fritt samtidigt som alla kunde följa med i texten själva. Sedan fick de ca 10 minuter att fylla i enkäten och hade möjlighet att ställa frågor vid behov. Pedagogerna uppmuntrades att behålla missivbrevet innehållande bland annat kontaktuppgifter om det skulle dyka upp något av intresse att dela med sig av om de kom på något i efterhand. Ingen hörde av sig.

3.2.2. Genomförande orkester

Till orkester 1⁶³ skickades enkäten och missivbrev ut per mejl till orkesterchefen som delade ut dem i musikernas fack och senare samlade ihop de svar som kommit in. En snabb titt på resultatet visade att ett stort antal av respondenterna är vänsterhänta och ambidextra och man kan fråga sig om många av dem som svarade var lite extra intresserade av frågan.⁶⁴

Efter kontakt med kontaktpersonen för orkester 2 som hade delat ut enkäten och missivbrevet till orkestermedlemmarna men haft otur att bli av med resultaten blev jag hänvisad till orkesterchefen som snabbt reagerade. För att försöka få ett så sant svar som möjligt fick jag möjligheten att träffa orkester 2 på plats vid en repetition. Tidsramen var stram och det blev en mycket kort presentation av enkäten, sammanlagt ca 20-30 sekunder. Alla uppmuntrades att fylla i och det förtydligades att endast två kryss behövdes. Detta för att så lite tid av deras paus som möjligt skulle tas i anspråk. I pauserna hade musikerna möjlighet att fylla i enkäten.

⁶³ Orkestrarna är numrerade i den ordningen enkätsvaren kom tillbaka till författaren.

⁶⁴ Se 4.2.

I orkester 3 var det inte möjligt att komma under repetitionen men efter telefonkontakt med orkesterchefen som gav uppgiften vidare till sin assistent hängdes enkäten och missivbrevet upp på anslagstavlan och resultatet skickades sedan per post.

En orkesters storlek varierar vid varje produktion och uppsättning. När Haydn eller Mozart spelas behövs ibland bara mellan 15-40 musiker, beroende på verk och dirigentens önskemål, medan ett senromantiskt verk ofta kräver en orkester på över 80 musiker. För att kunna uppskatta antalet respondenter i orkestrarna utgår beräkningarna från ett stipulerat normalvärde på ca 60 musiker för att kunna få fram en svarsfrekvens. I orkester 2 som besöktes på plats var det möjligt att under repetitionen räkna antal musiker på plats.

Tid och antal svar i varje orkester:

Orkester 1, enkätsvar in september 2011, 31 svar av 60.

Orkester 2, enkätsvar in februari 2012, 42 svar av 77.

Orkester 3, enkätsvar in mars 2012, 43 svar av 60.

4. Resultat

Resultaten från de två enkäterna visas....

4.1. Resultat Kulturskolan

Frågorna från enkäten kommer att citeras i kursiv innan varje resultatsvar.

Fråga 1:

*"Jag undervisar i _____ och ev. _____
(Om du undervisar flera stråkinstrument skriv gärna det)."*

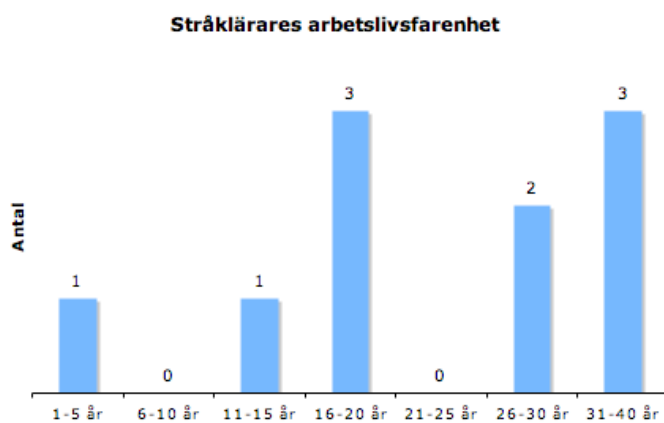
Tabell 4:1

Instrument	Antal lärare
Violin	7
Violin/Viola	2
Cello/Kontrabas	2
Totalt	11

Fråga 2:

"Jag har undervisat som stråklärare i:"

Fig. 4:1

En svarade inte på frågan om arbetslivserfarenhet. Tre stycken hade arbetat längre än vad som var möjligt att kryssa i enkäten. De gjorde egna rutor och två kryssade i 32 år och en 40 år.

Fråga 3:

”Jag undervisar.....stycken elever för tillfället. Försök uppskatta hur många av dessa som är: högerhänta, vänsterhänta, tvåhänta, vet ej.”

Totalt antal angivna elever: 639 elever (1 har angett ca 60 – jag har räknat det som 60). En har angett ca 60 elever, majoritet högerhänta och ca 7 vänsterhänta. Jag väljer att göra om det till 53 högerhänta och 7 vänsterhänta i tabellen.

Tabell 4:2

Instrument	Antal elever per lärare	Högerhänt	Vänsterhänt	Tvåhänt	Vet ej
Fiol	65	62	3	0	0
Fiol	44	0	0	0	44
Fiol	28	0	0	0	28
Fiol	65	0	1	0	64
Fiol	38	36	2	0	0
Fiol	60	53	7	0	0
Fiol	50	48	2	0	0
Fiol/Viola	70	69	1	0	0
Fiol/Viola	60	0	0	0	60
Cello/Kontrabas	45	42	3	0	0
Cello/Kontrabas	47	45	2	0	0
Summa	639	355	20	0	264

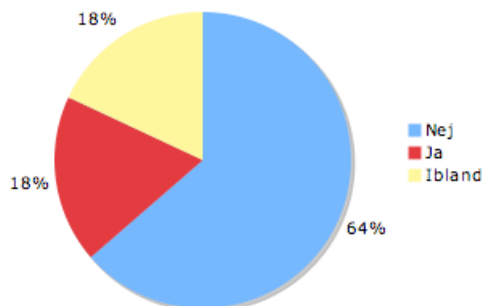
Ett flertal stråkpedagoger kryssade i majoriteten eller alla sina elever under rubriken ”vet ej”. Detta gör att det inte är relevant att räkna ut en procent på antalet höger- och vänsterhänta. Drygt en tredjedel av eleverna har en lärare som inte är medveten om deras handpreferens.

Fråga 4:

”När du får en ny elev brukar du då på förhand ta reda på om eleven är vänsterhänt.”

Fig. 4:2

Tar läraren reda på elevens handdominans innan den börjar spela?

7 av 11 svarade nej. 2 av 11 svarade ja. 2 av 11 svarade ibland.

Fråga 5:

”Har du undervisat elever som ”spelar vänsterhänt”?

5 av 11 anger att de någon gång har undervisat vänsterspelande elever.

Fråga 6:

”Har du erfarenhet av att vänsterhänta elever har vissa fördelar eller nackdelar på sitt instrument av att ”spela högerhänt? Nej, jag har inte märkt någon skillnad. Ja, t.ex....”

6 av 11 svarade ja på frågan.

Ja, t.ex. svårt med stråkföringen.

Ja, t.ex. kan ha svårt med stråken men det försvinner snabbt.

Ja, t.ex. lättare att använda vänsterhanden.

Ja, t.ex. i början tar allt längre tid att lära sig hållning svårt m. tonbildn.

Ja, t.ex. ibland växlar de hand med stråken utan att tänka sig för.

Ja, t.ex. stråken blir ostadigare i början, men sen bättrar det sig.

Fråga 7:

”Skriv gärna några rader om dina reflektioner och erfarenheter i samband med elever som inte är tydligt högerhänt.”

9 av 11 svarade på frågan.

Jag har inte reflekterat över att vänsterhänta skulle ha svårare eller lättare för vissa saker. Har inte märkt någon skillnad.

Ibland märker jag att de kan ha svårare/lättare med intonation respektive stråken och stråkarter.

Knepigt när man inte vet i förväg och knappt eleven vet.

Om en elev är ”väldigt” vänsterhänt kan jag träna motoriken för att hjälp men jag byter aldrig axel/hand.

Det brukar lösa sig – men egentligen känns det lite ”hårt” att ”tvinga” elever att stråka med höger.

Reflektioner redan citerade i fråga 5:

Min erfarenhet är att stråkinstr. har svårigheter i båda händer så att det inte spelar någon roll att stråken är i höger. Aldrig märkt något problem. Bara med handikappade, då de haft nedsatt förmåga & då inte pga. vänsterhänt!

Har inte märkt några skillnader.

I Kulturskolan finns inga ”special-byggda” instr. Man får själv stränga om som nödlösning.

Man kan behöva påminna dem oftare initialt om vilken hand de ska hålla stråken i t.ex. ibland lite svårt med motoriken.

4.2. Resultat orkester

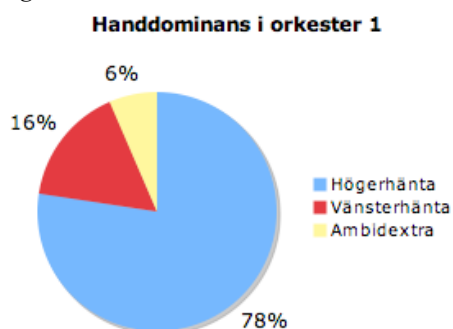
Sammanlagt svarade 116 orkestermusiker i tre orkestrar på enkäten. Utifrån den mycket pressade och korta tid som respondenterna hade på sig för att svara, är svarsfrekvensen att betrakta som hög. Också kontaktpersonen i en av orkestrarna bedömde deltagandet i sin egen orkester som mycket högt och långt över förväntan.

I översikten över antalet musiker på de olika instrumenten kan man se hur många som är höger-, vänsterhänta eller ambidextra. Tanken var att bara dela upp i två grupper – stråkmusiker och blåsmusiker/slagverkare för att se om det fanns en skillnad mellan dessa två grupperingar. Men när resultatet kom in visade det sig att flera violinister och violaster hade kryssat i en alternativ hänthet som kallas ”Känner mig också:” i tabellerna. Nedanför presenteras resultaten i form av tabeller och figurer som visar antalet och procenten i de olika orkestrarna samt tabell med det sammanlagda antalet musiker och deras respektive hänthet. Figuren visar samma antal i procent där endast respondentens huvudkryss har tagits med.

Tabell 4:3

Orkester 1				
Instrument	Högerhänt:	Vänsterhänt:	Ambidext:	Känner mig också:
Violin	7	2	0	
Viola	3	0	2	1 hö. → am.
Cello	2	0	0	
Kontrabas	1	0	0	
Träblås	6	3	0	
Bleckblås	4	0	0	
Slagverk	1	0	0	
Summa:	24	5	2	

Fig. 4:3

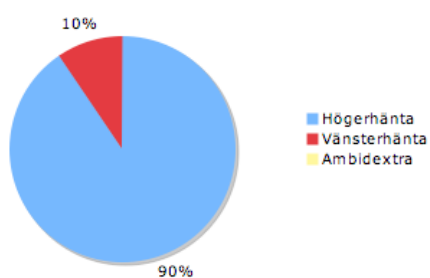

Tabell 4:4

Orkester 2					
Instrument	Högerhant:	Vänsterhant:	Ambidext:	Känner mig också:	
Violin	17	2	0	2 vä→am, 1 hö→am	
Viola	10	0	0	1 hö→vä	
Cello	2	1	0		
Kontrabas	0	0	0		
Träblås	2	0	0		
Bleckblås	6	1	0		
Slagverk	1	0	0		
Summa:	38	4	0		

Fig. 4:4

Handdominans i orkester 2

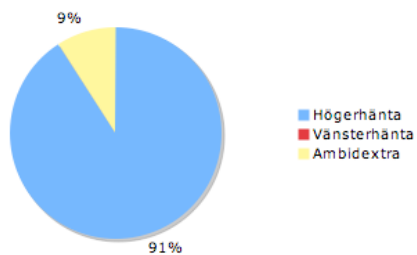

Tabell 4:5

Orkester 3					
Instrument	Högerhant:	Vänsterhant:	Ambidext:	Känner mig också:	
Violin	12	0	2		
Viola	5	0	0		
Cello	5	0	0		
Kontrabas	2	0	0		
Träblås	8	0	0		
Bleckblås	6	0	2		
Slagverk	1	0	0		
Summa:	39	0	4		

Fig. 4:5

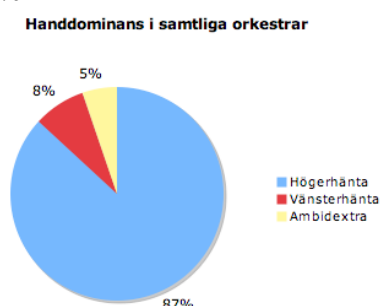
Handdominans i orkester 3

Tabell 4:6

Samtliga orkestrar			
Instrument	Högerhant:	Vänsterhant:	Ambidext:
Violin	36	4	2
Viola	18	0	2
Cello	9	1	0
Kontrabas	3	0	0
Träblås	16	3	0
Bleckblås	16	1	2
Slagverk	3	0	0
Summa:	101	9	6

Fig. 4:6

I orkester 3 spelar en violinist och en oboist ”åt andra hållet” och en tubaist ibland ”åt andra hållet”. Alla tre är högerhänta. Vid den aktuella observationen av orkestern syntes ingen vänsterspelande musiker.

Några av musikerna i orkester 2 satte sig ner för att prata lite. En oboist påpekade att barock-oboen kan spelas med både vänster- och högerhanden längst ner då klaffen har vingar åt båda hållen. På klassiska oboer spelar man alltid med högerhanden längst ner och det går inte at byta. Från ett par violinister kommer de här tankarna:

Det är ju stråkhanden som man måste jobba med/öva på. Många tror att det är fingerhanden som är svårast.

Som vänsterhänt har jag alltid haft lätt för att spela briljant med fingrarna, kunnat spela snabbt.

Violinisten nämner inte något om stråkhanden. Ett par hornister nämner oberoende av varandra att horn är vänsterhänt instrument eftersom ventilerna trakteras av vänster hand, vilken ytterligare en hornist har markerat genom att besvara frågan om vilket håll instrumentet spelas med frågetecken.

Reliabilitet

I enkätundersökningen på Kulturskolan Stockholm har lärarens egen uppfattning av sitt förhållningssätt till elevens handdominans undersökt, inga observationer eller intervjuer har förts med eleverna själva vilket ger undersökningen liten reliabilitet. Enkäten för orkestrarna har en hög reliabilitet.

5. Diskussion

Som nämnts under 1.5. och 2. finns relativt lite skrivet och forskat kring ämnet hänthet och stråkinstrument. Av den litteratur som refererats i kapitel 2 framgår att meningarna går isär i frågan om vänsterhänta ska spela vänster eller ”som alla andra”, det vill säga högerhänt.

Att spela högerhänt är att följa den rådande normen och det finns som redogjort både ekonomiska och praktiska skäl varför det är lättare för i första hand omgivningen om alla spelar högerhänt. I Sälls (2004) intervjuer kommer det fram att alla tre pedagoger föredrar att eleverna spelar högerhänt av praktiska skäl och att de frångått att undervisa vänsterhänt trots att en lärare hade erfarenheten av att del vänsterhänta elever inte hängde med när nivån höjdes. De flesta instrument är byggda som högerinstrument, i en orkester spar det in plats och det optiska intrycket anses vara mer tillfredsställande när alla spelar åt samma håll. I en familj där flera barn spelar samma instrument kan de yngre barnen ärva instrumentet och familjen behöver inte investera i ytterligare ett.

Pedagoger som Thomson (2006) och Schäufel (2008) anser att det inte spelar någon roll åt vilket håll man håller instrumentet och att vänsterhänta därför kan och bör spela som alla andra. Om det inte spelar någon roll varför spelar inte fler högerhänta åt andra hållet? Det kan ha att göra med utförandets karaktär på instrumentet, nödvändigheten av både kraft och upprepningsförmåga (till exempel vid korta snabba stråkarter eller pizzicato) i stråkhanden.⁶⁵

En försvårande omständighet för den lärare som eventuellt intresserar sig för frågan är att det finns mycket lite pedagogisk litteratur som tar upp hur vänsterhänta kan undervisas i stråkinstrument.

Den enda som beskrivit något om vänsterhänthet i det genomgångna materialet är Fülep (1961). Hans första spelbok⁶⁶ för fiol innehåller ett kapitel till läraren om vänsterhänthet, vilka problem som kan uppstå, övningar och undervisningsråd. Han tar också upp eventuell lämplighet för stråkinstrument.

Som beskrivits i 2.4. delar han in lämpligheten efter handdominansen art, där de med samma förmåga i båda händer är mest lämpade för stråkinstrument, sedan kommer klart högerhänta, klart vänsterhänta och sist vänsterhänta med mycket stark handdominans som han anser inte är lämpliga för stråkinstrument. Han tar aldrig upp möjligheten att spela vänsterhänt för den sistnämnda gruppen vilket hade varit intressant att diskutera.⁶⁷

Intressant är att i resterande genomgången material finns inte vänsterhänthet nämnt en enda gång. I de böcker som innehåller en grundligare metodik- och teknikbeskrivning menas alltid stråkhanden när högerhanden nämns likväl som fingerhanden när det handlar om vänsterhanden.

En slutsats som är möjlig att dra är att frågan om vänsterhänthet inte är uppmärksammat eller aktuell i det vardagliga mötet mellan lärare och elev. De flesta av Kulturskolans pedagoger som svarat på enkäten visste exakt hur många elever de undervisar varje vecka men det var svårare att uppskatta hur många av dem som är höger-, vänster- eller tvåhänta (ambidextra).

⁶⁵ Mengler, W. (2009)

⁶⁶ Fülep, T. (1961)

⁶⁷ Tyvärr går det inte att intervjua Fülep då han avled i september 2011 88 år gammal. Se: <http://gsoblogg.gso.se>

Så många som 264 av de 639 elevernas lärare vet inte elevens handdominans. Det är både pedagoger med kort och lång arbetslivserfarenhet som svarat ”vet ej”. Antalet elever per lärare verkar inte heller påverka pedagogernas svar.

I fråga 5 svarar fem att de har undervisat vänsterspelande elever vilket är förvånansvärt högt då man mycket sällan hör om elever som spelar med instrumentet vänt åt andra hållet än normalt eller ser någon spela vänsterhänt. Tyvärr har ingen av pedagogerna delat med sig av sina erfarenheter hur det var att undervisa dessa elever, om det var en fördel, nackdel eller eventuella problem som skulle kunna uppstå. Tabellen nedan (*Tabell 5:1*) visar dessa fem respondenters svar på fråga 5, 6 och 7.

Tabell 5:1

Fråga 5: Har du undervisat elever som ”spelar vänsterhänt”?	Fråga 6: Har du erfarenhet av att vänsterhänta har vissa för- eller nackdelar på sitt instrument av att ”spela högerhänt”.	Fråga 7: Skriv gärna några rader om dina reflektioner och erfarenheter i samband med elever som inte är tydligt högerhänta.
Ja	Nej	Min erfarenhet är att stråkinstr. har svårigheter i båda händer så att det inte spelar någon roll att stråken är i höger. Aldrig märkt något problem. Bara med handikappade, då de haft nedsatt förmåga & då inte pga. vänsterhänt!
Ja	Ja, t.ex. lättare att använda vänsterhanden	Har inte märkt några tydliga skillnader.
Ja	Ja, t.ex. i början tar allt längre tid att lära sig hållning svårt m. tonbildn.	I Kulturskolan finns inga ”special-bygda” instr. Man får själv stränga om som nød-lösning.
Ja	Nej	
Ja	Ja, t.ex. ibland växlar de hand med stråken utan att tänka sig för.	Man kan behöva påminna dem oftare initialt om vilken hand de ska hålla stråken i t.ex. ibland lite svårt med motoriken.

Utifrån den rådande normen om högerhänthet är det intressant att notera att så många som fem av elva respondenter på Kulturskolan har undervisat elever som spelar vänsterhänt. Det är ett ämne som är intressant att utforska vidare i vilken utsträckning föräldrar och barn i dag väljer att spela efter handdominans.

När man tittar på svaren i fråga 6 för sig är det intressant att flera nämner stråken som ett problem i början, den är ostadig, de har svårare att lära sig tonbildning, svårt med stråkföring. En nämner att vänsterhänta kan ha det lättare med vänster hand (fingerhanden). Det är uppenbart att många pedagoger har upplevt problem som kan uppstå när vänsterhänta spelar högerhänt, men att dessa frågor ofta stannar vid reflektioner eftersom frågan inte diskuteras frekvent.

Sedlic (2005)⁶⁸, skriver om forskning som visar på en något högre andel vänsterhänthet hos musiker, medan andra studier visar på normal procent vänster men fler ambidextra. I de undersökta orkestrarna visar det sig att andelen höger- och vänsterhänta motsvarar genomsnittet i befolkningen medan andelen ambidextra var tydligt högre än i

⁶⁸ Sedlic, S. (2005) s. 49

genomsnittsbefolkningen.⁶⁹ Enligt Füleps (1961) erfarenhet är ambidextra mycket lämpliga för stråkinstrument.⁷⁰ Eftersom det handlar om professionella musiker är det en intressant fråga att ställa sig om den rådande högernormen gör att musikaliskt begåvade vänsterhänta har svårt att nå upp till en professionell nivå. Högerhänta och ambidextra skulle enligt en sådan hypotes gynnas av den högerhänta normen både när det gäller instrumentets utformning samt de undervisningens karaktär.

Man kan också fråga sig om den höga andelen ambidextra bland musiker beror på många års övning på instrumentet som kräver båda händer medverkan har utvecklat något som liknar tvåhänthet, där handdominansen inte är lika tydlig längre.

Utifrån de diskussioner som förs på internet i forum och i sociala medier verkar frågan om hur vänsterhänta ska spela stråkinstrument vara kontroversiell både bland pedagoger och utövande musiker. Det faktum att frågan inte utforskats tillräckligt och att det även bland musiker är en så obearbetad problematik belyser vikten av mer forskning.

5.1. Vidare forskning

I uppsatsen har pedagogens förhållningssätt till höger- och vänsterhänthet belysts. Vidare forskning om ämnet från elevens perspektiv vore nästa steg. Att se hur många som spelar vänsterhänt i dag och när vänsterhänta elever som spelar högerhänt sin fulla potential.

⁶⁹ NE (1992). Se: Hänthet

⁷⁰ Fülep, T. (1961). Se s. 11

6. Käll- och litteraturförteckning

6.1. Musikalier

- Bartosch, J., Huber, F. (uå) *Ich bin ein Musikant. Neue Violinschule. Heft 1.* Wien-München: Verlag Doblinger.
- Black, C., Harris, P. (1996). *Time Pieces for Cello. Volume 1.* London: The Associated Board of the Royal Music.
- Deckert, H. E., Holm, P. (1964). *Elementær celloskole. Cello 1.* København: Wilhelm Hansen Musikk-Forlag.
- Eriksson, J. (1994). *Fiolen min. Del 1.* Skövde: Dixi Offset.
- Feuillard, L. R. (1953). *Méthode du jeune violonceliste.* Paris: Delrieu.
- Fletcher, S. (1971). *New tunes for strings. Book 1. Teacher's Book.* Boosey & Hawkes.
- Fülep, T. (1961). *Spela på fela 1.* Gislaved: Svensk skolmusik.
- Gratte, E. (2004). *Fiolmagasinet 1.* Stockholm: Gehrmans Musikförlag.
- Gårsjö, (1990). *C. Hej violin 1.* Sundbyberg: Duvbo Tryckeri AB.
- Hartung-Ehlert, H. (1996). *Gemeinsam von Anfang an. Violinschule. Band 1.* Kassel: Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle GmbH & Co. KG.
- Herfurth, C. P. (1967). *A Tune a Day. for Viola. Book One.* Boston: The Boston Music Co.
- Hirzel, S. (1959). *Violincello Schule. Heft 1.* Kassel: Bärenreiter-Verlag Basel.
- Johnson, S. (1971). *Young Strings in Aktion. Volume 1.* New Yourk: Boosey & Hawkes.
- Jöneteg, L. (2000). *Altfiolskolan. Del 1.* Duvbo Tryckeri AB.
- Kullberg, I. (1982). *Lärrarhandledning till: Spela fiol. Första boken.* Uppsala: Almqvist & Wiksell.
- Kummer, F. A. (uå) *Violoncello-Schule für den ersten Unterricht. Unter besonderer Berücksichtigung der Bogenführung.* C. F. Peters.
- Ladåker, L. (1999). *Jag lär mig spela cello 1.* Boden: VISS Musikförlag.
- Lengyell, E., Pejtsik, Á. (1970). *Violoncellomusik für Anfänger 1.* Budapest: Editio Musica.
- Lundström, U. (2012). *Violinisten 1.* Moholm: Notposten AB.
- Nelson, S. (1997). *The essential string method. Viola book one.* London: Boosey & Hawkes.
- Norlén, K-B., Norén, R., Johansson, KG., Norén, A. (2006). *violin.nu.* Värnamo: Fälth & Hässler.
- Potter, L. Jr. (1980). *The Art of Cello Playing.* New-Jersey: Summy-Birchard Music.
- Ries, H., Sitt, H. (uå) *Violinschule. Teil 1.* Hofmeisters Schulen Nr. 32. Verlag Hofmeister. Hofheim/Taunus.
- Sassmannhaus, E., Sassmannhaus, K. (2008). *Früher Anfang auf der Geige. Band 1.* Kassel: Bärenreiter-Verlag Karl Vötterle GmbH & Co. KG.
- Saving, S. (1988). *Jag ska bli cellist 1.* Stockholm: Gehrmans Musikförlag.

- Schloder, J. (1952). *Das Geigenspiel. Band 1*. München: Musikverlag Max Hieber.
- Suzuki, S. (2007). *Violin School. Part 1*. Alfred Publishing Co., Inc.
- Szilvay, C. (1992). *Cello A*. Helsinki: PunaMusta.
- Volmer, B. (1983). *Bratschenschule. Teil 1*. Mainz: Schott.
- Åsberg, K-Å. (1990). *Jag lär mej spela fiol 1*. Boden: VISS Musikförlag.

6.2. Hemsidor och internetadresser

- Burckhardt, M-V. (2009). "Linkshändigkeit und Musik", Ein Leserbrief zur Replik von Stefan Schäufel (nmz 3/09, S. 9). *neue musikzeitung*, 4/09-58. Jahrgang. www.nmz.de
- Elbert, T., Patev, C., Wienbruch, C., Rockstroh, B., Taub, E. (1995). "Increased Cortical Representation of the Fingers of the Left Hand in String Players". *Science, New Series*. Vol. 270, No. 5234. AAAS.
- Mengler, W. (2009). "Den Weg zum letzten Hochgefühl versperrt" Leserbrief zum Artikel "Alle Zutaten um 180 Grad gedreht", nmz 11/08, S. 17. *neue musikzeitung*, 2/09-58. Jahrgang. www.nmz.de
- Inglis, A. (1999). "Ausgewogenheit zwischen Musik und Technik". *Official Publication of the European String Teacher's Association*. 1999 (24 No.2) London. 11-01-08 på <http://lefthandcorner.wtl.de>
- Sattler, J. (2005). "Intelligenter sind Linkshänder nicht". www.sueddeutsche.de.
- Schäufel, S. (2008). "Alle Zutaten um einhundertachtzig Grad gedreht?" Zur Frage der (Links-)Händigkeit in der Streicherpädagogik. *neue musikzeitung*, 11/08-57. Jahrgang. www.nmz.de
- Schäufel, S. (2009). "Replik auf den Leserbrief zum Thema Linkshändigkeit in der Streicherpädagogik (nmz 2/09). *neue musikzeitung*, 3/09-58. Jahrgang. www.nmz.de
- Thomson, R. (2006). "Left Handed Music Making". *New Horizons for Learning*. April 2006. www.newhorizons.org, 11-01-09.
- www.8notes.com chatforum. Sökord: left handed cello.
- <http://alltforvansterhanta.se> (20011-01-21)
- www.cello-ergonomie.de Sökord: linkshänder cello.
- <http://gsoblogg.gso.se> - Göteborgs Symfonikernas blogg. Sökord: Tibor Fülep.
- www.linkshaender.at se musikinstrumentenspiel. Sökord: linkshänder.
- www.terjemohansen.com Sökord: Terje Moe Hansen.
- www.violinist.com chatforum. Sökord: left handed violin.
- www.wer-weiss-was.de chatforum. Sökord: linkshänder violin

6.3. Observation - Konsertbesök

2011-03-24. Konserthuset. Kungliga Filharmoniska Orkestern.

2011-08-24. Vitabergsparken. Kungliga Hovkapellet.

2011-11-18. Berwaldhallen. Sveriges Radios Orkester.

2011-12-02. Berwaldhallen. Sveriges Radios Orkester.

6.4. Litteratur

Chaplin, C. (1964). *Min självbiografi*. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner Förlag.

Gauthier, M. (2008). "The "Backward" View of a Left-Hander". *Proceedings of the 35th International ESTA Conference*. Cremona: Edizioni Cremonabooks s.r.l.

Gebauer, K. (1999). "Ich hatte irgenwie Pech mit den Linkshändern..." Linkshändigkeit im Violinunterricht – (k)ein Problem?! *Üben & Musizieren* 4/99 s.43-44.

Johansson, B. och Svedner, P. O. (2006). *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.

Kaledjev, S. (1992). "Slutar barn spela för att det gör ont? Ergonomiska aspekter på stråkundervisning". *Den kommunala musikskolan i dag och i morgon. – symposium på Kungl. Musikaliska akademien den 19-20 februari 1992*. S. 27-34. Stockholm.

Lundborg, G. (2011). *Handen och hjärnan. Från Lucys tumme till den tankestyrda robohanden*. Stockholm: Atlantis.

McManus, C. (2002). *Höger hand, vänster hand*. Stockholm: Farenheit.

Mengler, W. (2004). "Linkshändigkeit und Streichinstrumentenspiel". *Das Orchester*, 12/2004, s. 18-23.

Mengler, W. (2010). *Musizieren mit Links. Linkshändiges Instrumentalspiel in Theorie und Praxis*. Mainz: Schott.

Nationalencyklopedin (1992). "Hänthet". Band 9, s. 264. Höganäs: Bra Böcker.

Patel, R., Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Paul, D. (2002). *The Lefthander´s Handbook*. The Robinswood Press: Stourbridge.

Rolland, P. (1974). *The Teaching of Action in String Playing. Developmental and remedial techniques. Violin and Viola*. Illinois: Illinois String Research Associates.

Schiöler, N. (2007). *Avig eller rätt: en vänsterhänt betraktelse*. Stockholm: Carlsson.

Sedlic, S. (2005). *Musizieren mit Links – Linkshändigkeit bei Musikern*. Diplomarbeit: Universität für Musik und darstellende Kunst in Wien.

Stowell, R. editor. (2001). *The Cambridge Companion to the Cello*. Cambridge: Cambridge University Press.

Säll, R. (2004). *Att vänstra eller inte, det är frågan! En undersökning om attityder till vänsterhänthet hos gitarrpedagoger*. Examensarbete Stockholm: SMI.

Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Wagner, C. (2005). *Hand und Instrument: musikphysiologische Grundlagen, praktische Konsequenzen: Ein Hand-Buch für Musiker, Instrumentpädagogen, Instrumenthersteller, Ärzte und Physiotherapeuten im Bereich Musikmedizin*. Christoph Wager; unter Mitarbeit von Ulrike Wohlwender. Wiesbaden: Breitkopf und Härtel.

7. Bilagor

7.1. Bilaga: Enkät Kulturskolan

Till stråklärarna vid Stockholm Kulturskola

1. Jag undervisar i _____ och ev. _____
(om du undervisar flera stråkinstrument skriv gärna det)

2. Jag har undervisat som stråklärare i:

1-5 år	☐	16-20 år	☐
6-10 år	☐	21-25 år	☐
11-15 år	☐	26-30 år	☐

3. Jag undervisar.....stycken elever för tillfället.
Försök uppskatta hur många av dessa som är:

Högerhänta: Tvåhänta:

Vänsterhänta: Vet ej:

4. När du får en ny elev brukar du på förhand ta reda på om eleven är höger- eller vänsterhänt?

ja nej ibland

5. Har du undervisat elever som "spelar vänsterhänt"?

ja nej

6. Har du erfarenhet av att vänsterhänta elever har vissa fördelar eller nackdelar på sitt instrument av att "spela högerhänt"?

nej, har inte märkt någon skillnad.

ja, t.ex. _____

7. Skriv gärna några rader om dina reflektioner och erfarenheter i samband med elever som inte är tydligt högerhänta.

Tack för att du tog dig tid att svara på frågorna.

7.2. Bilaga: Missivbrev Kulturskolan

Kära stråklärare vid Stockholms Kulturskola

Jag heter Anja Fors och studerar vid SMI – Stockholms Musikpedagogiska Institutet till cellopedagog. Jag håller på att skriva en uppsats om vänsterhänta stråkelever. Mina huvudsakliga källor är tysk- och engelskspråkliga. Några av frågorna jag undersöker är om det finns elever som spelar spegelvänt i Sverige och undervisas vänsterhänta på ett annat sätt än högerhänta elever? Hur medvetna är vi som pedagoger om eleven är höger- eller vänsterhänt? Jag har själv märkt när jag undervisar mina celloelever att det inte är en självklarhet att få veta av föräldrarna om barnet är högerhänt eller inte, eller att själv lägga märke till vilken som är elevens dominant hand.

Som en del av uppsatsen är jag intresserad av hur det ser ut i Kulturskolan där de flesta elever lär sig spela ett instrument. Därför har jag valt att fråga alla stråkpedagoger på Stockholms Kulturskola. Enkäten fylls i på plats på stråkläramötet och är anonym.

När jag skriver ”spela högerhänt” i enkäten menar jag att hålla instrumentet i vänster hand och stråken i höger hand. ”Spela vänsterhänt” betyder då att hålla instrumentet i höger hand och stråken i vänster hand.

Jag hoppas att det inte är ett för stort jobb att fylla i enkäten. Tack för din medverkan och att du på det här sättet hjälper mig i mitt arbete med uppsatsen och bidrar till att ge en bredare bild av hur det ser ut i Sverige.

Ta gärna kontakt vid frågor eller om du vill komplimentera ditt svar.

Med vänliga hälsningar

Anja Fors

7.3. Bilaga: Enkät orkester

Enkät för orkestrar i Stockholm, skriv ett X i den rutan som passar bäst.

Instrument	Hänthet (sätt ett X):				Jag spelar (sätt ett X):	
	Höger	Vänster	Ambidext / höger och vänster	Vet ej	"Som vanligt"	"Åt andra hållet"

7.4. Bilaga: Missivbrev orkester

Kära medlemmar i orkestern

Jag heter Anja Fors och studerar vid SMI – Stockholms Musikpedagogiska Institut. Jag skriver en uppsats om vänsterhänta stråkelever, hur ser deras situation ut, finns det elever som spelar spegelvänt i Sverige och har de för- eller nackdelar av att spela ”som alla andra”. Jag är intresserad av att få veta hur stor andel av professionella musiker som är höger-, vänsterhänta eller har annan handpreferens.

Jag har valt att fråga Dig som är musiker i Kungliga Filharmonikerna, Hovkapellet och Sveriges Radio Symfoniorkester.

Med handpreferens menas den handen du skriver med och föredrar att utföra manuella handlingar med. Jag frågar också hur du spelar ditt instrument, med ”som vanligt” menas att du håller stråken i höger hand. Med ”åt andra hållet” menas att du håller t.ex. stråken i vänster hand när du spelar.

Jag hoppas att det inte är ett för stort jobb att kryssa i enkäten. Tack för din medverkan och att du på det här sättet hjälper mig i mitt arbete med uppsatsen.

Ta gärna kontakt om du har frågor.

Med vänliga hälsningar

Anja Fors

7.5. Bilaga: Översikt över resultat i Kulturskolan

1. Undervisare i:	2. Jag har undervisat som stråkläre i:	3. Totalt antal elever:	4. När du får en ny elev brukar du på förhand ta reda på om eleven är höger- eller	5. Har du undervisat elever som "spelar vänsterhänt"?	6. Har du erfarenhet av att vänsterhänta elever har vissa fördelar eller nackdelar på sitt instrument av att	7. Skriv gärna några rader om dina reflektioner och erfarenheter i samband med elever som inte är tydligt högerhänta.	
Fiol	11-15 år	65	Högerhänt: 62 Vänsterhänt: 3 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: Nej: X Ibland:	Nej	Min erfarenhet är att stråkinstr. har svårigheter i båda händer så att det inte spelar någon roll att stråken är i höger. Aldrig märkt något problem. Bara med handikappade, då de haft nedsatt förmåga & då inte pga. vänsterhänt!	
Fiol	1-5 år	44	Högerhänt: Vänsterhänt: Tvåhänt: Vet ej: 44	Ja: Nej: X Ibland:	Nej	Jag har inte reflekterat över att vänsterhänta skulle ha svårare eller lättare för vissa saker. Har inte märkt någon skillnad.	
Fiol	26-30 år	28	Högerhänt: Vänsterhänt: Tvåhänt: Vet ej: X	Ja: Nej: Ibland: X	Nej		
Fiol	16-20 år	65	Högerhänt: Vänsterhänt: 1 Tvåhänt: Vet ej: 64	Ja: Nej: X Ibland:	Nej	Ibland märker jag att de kan ha svårare/lättare med intonation respektive stråken och stråkarter.	
Fiol	40 år	38	Högerhänt: 36 Vänsterhänt: 2 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: X Nej: Ibland:	Nej	Ja, t.ex. svårt med stråkföringen.	Knepigt när man inte vet i förväg och knappt eleven vet.
Fiol	32 år	Ca 60	Högerhänt: majoritet Vänsterhänt: ca 7 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: Nej: Ibland: X	Nej	Ja, t.ex. kan ha svårt med stråken men det försvinner snabbt.	Om en elev är "våldigt" vänsterhänt kan jag träna motoriken för att hjälp men jag byter aldrig axel/hand.
Fiol	26-30 år	50	Högerhänt: 48 Vänsterhänt: 2 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: Nej: X Ibland:	Ja	Ja, t.ex. lättare att använda vänsterhanden	Har inte märkt några tydliga skillnader.
Fiol/ Altfiol	16-20 år	70	Högerhänt: 69 Vänsterhänt: 1 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: Nej: X Ibland:	Ja	Ja, t.ex. i början tar allt längre tid att lära sig hållning svårt m. tonbildn.	I Kulturskolan finns inga "special-bygda" instr. Man får själv stränga om som nödlösning.
Fiol/ Altfiol	32 år	60	Högerhänt: Vänsterhänt: Tvåhänt: Vet ej: X	Ja: Nej: X Ibland:	Ja	Nej	
Cello/ Kontrabas	Inget svar	45	Högerhänt: 42 Vänsterhänt: 3 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: Nej: X Ibland:	Ja	Ja, t.ex. ibland växlar de hand med stråken utan att tänka sig för.	Man kan behöva påminna dem oftare initialt om vilken hand de ska hålla stråken i t.ex. ibland lite svårt med motoriken.
Cello/ Kontrabas	16-20 år	47	Högerhänt: 45 Vänsterhänt: 2 Tvåhänt: Vet ej:	Ja: X Nej: Ibland:	Nej	Ja, t.ex. stråken blir ostadigare i början, men sen bättrar det sig.	Det brukar lösa sig – men egentligen känns det lite "hårt" att "tvinga" elever att stråka med höger.